

Betänkande från Mottagandeutredningen SOU 2018:22 – remiss av den kompletterande promemorian Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande

Sammanfattning

Länsstyrelsen Östergötland ser positivt på en åtstramning av asylsökandes rätt att bosätta sig, i syfte att förbättra boendesituationen för asylsökanden som bosätter sig på egen hand. Länsstyrelsen tillstyrker en fortsatt utredning av förslagen som presenteras.

Länsstyrelsen Östergötland vill framföra att:

- Vi ser positivt på att reformera möjligheten för asylsökande att ordna eget boende. Länsstyrelsen Östergötland ser att förslagen som presenteras i utredningen är i behov att utredas ytterligare.
- Begränsningen av dagersättningen och konsekvenser av dess införande behöver utredas vidare och följas upp hur det påverkar individ och kommun.
- Vi förordar och välkomnar en fördjupad utredning av social prövning som presenteras i mottagandeutredningen.
- Vi ser positivt på förslaget att länsstyrelserna kan stödja kommunerna. Länsstyrelserna har som regional aktör bra förutsättningar att hantera uppdraget på ett tillfredsställande sätt.

Kapitel 4 En begränsning av rätten till dagersättning vid eget boende i områden med socioekonomiska utmaningar

Förordningsförslaget utgår ifrån att asylsökande skulle välja bort eget boende på grund av förlorad dagersättning. Utebliven dagersättning kommer enligt utredningen att leda till att 40 % av de berörda väljer ett statligt asylboende istället för eget boende i utsatta områden. Resterande 60 % av de asylsökande som väljer eget boende kommer behöva försörja sig på annat sätt. Då asylsökande berörs av lagen om mottagande av asylsökande har kommunerna heller ingen skyldighet att bidra till individens försörjning annat än i nödfall. Detta kan medföra sociala risker när individen behöver förlita sig på sitt sociala nätverk och finna försörjning på andra sätt.

Som presenteras i promemorian förväntas införandet av förslaget få begränsade effekter och asylsökande kommer i viss utsträckning fortsatt bosätta sig i utsatta områden, dock utan

regelbunden inkomst. Mot denna bakgrund anser länsstyrelsen att det är av största vikt att genomföra en djupare analys av konsekvenserna av den föreslagna förordningen.

Kapitel 5 Vilka områden med socioekonomiska utmaningar bör omfattas?

Länsstyrelsen bedömer det som rimligt att använda sig av kriterier för regeringens långsiktiga satsning mot segregation, som idag kännetecknas av utmaningar kring lågt valdeltagande, hög arbetslöshet, låg utbildningsnivå och låg sysselsättningsgrad. I arbetet med bosättning skulle vi vilja se ett större fokus på var asylsökande får de bästa förutsättningarna. Det skulle vara till fördel för både individ och samhälle att vända på perspektivet.

Följderna av en förordningsändring är svårbedömda eftersom bosättning i de socioekonomiskt utsatta områdena inte per automatik leder till en ohållbar bostadslösning. Det finns även lämpliga bostadslösningar i de utsatta områdena. Länsstyrelsen vill påtala vikten av att följa upp effekten vid ett införande av områdesbegränsningar.

En problematik med områdesbegränsningen som är relevant att lyfta är att den sker enbart gentemot asylsökande. Kopplingen mellan asylsökande och de utsatta områdena behöver tydliggöras. Problematiken som finns i de socioekonomiskt utsatta områdena beror sannolikt på fler faktorer än att det är asylsökande som bosätter sig där och förordningsändringen riskerar då att få begränsad effekt. Fokus borde ligga på att hantera en helhet med långsiktiga lösningar och rimligtvis borde kravet på lämpligt boende ställas på alla bostadslösningar för asylsökande inklusive de som bor i anläggningsboenden.

Länsstyrelsen anser att en förändring behöver ta ett bättre helhetsgrepp kring den bakomliggande problematiken i de utsatta områdena än det nuvarande förslaget. Länsstyrelsen anser att förslaget med social prövning som mottagandeutredningen erbjuder är ett mer ändamålsenligt förslag i syfte att förbättra boendesituationen för asylsökande som väljer eget boende.

Områdesbegränsningen bedöms inte heller hantera och åtgärda problematiken som finns i dagsläget, där individer kan folkbokföra sig på en adress och leva på en annan.

En viktig aspekt att lyfta är barnperspektivet i frågan om områdesbegränsningar. Det är fullt rimligt att anta att barn mår bäst när man får bo med sin familj och släktingar än att bo på ett stort tillfälligt anläggningsboende. Det framkommer inte om detta beaktas i förordningsförslaget, det saknas resonemang kring barnperspektivet.

När det gäller länsstyrelsens roll att stödja kommunernas arbete enligt förslaget, så ser vi att länsstyrelsen som regional aktör har bra förutsättningar att hantera uppdraget på ett tillfredsställande sätt. Länsstyrelsen har en bra grund att stå på när det gäller samverkan och dialog med kommunerna och har i viss mån även befintliga forum där frågorna berörs. Länsstyrelserna har också ett nationellt samarbete sinsemellan vilket gör att myndigheten har förutsättningar för att arbeta utifrån likvärdighet kring urvalet. Uppdraget förutsätter dock att extra resurser tillförs på ett tillfredsställande sätt.

Kapitel 6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Länsstyrelsen önskar ett mer utvecklat resonemang kring den tidsplan man har valt för införandet och hur implementeringen av de nya bestämmelserna ska ske.

Kapitel 7 Kostnader och andra konsekvenser

I bedömningen av författningsförslaget konstateras att kostnaderna för Migrationsverket kommer att öka då fler beräknas välja Migrationsverkets asylboenden. Det kommer även att öka Migrationsverkets administrativa kostnader. Man räknar samtidigt med att kostnaderna för dagersättning kommer att minska. I promemorian konstateras att införandet av nya regler inte kommer att ha så stor genomslagskraft då man inte kommer att nå ut med information till de asylsökande. Man räknar utifrån detta att 40 % kommer att avstå att bosätta sig i de utsatta områdena. Andelen är 20 procentenheter mindre än beräkningarna Mottagandeutredningen gör i samband med att de förordar social prövning.

Länsstyrelsen efterfrågar ett förtydligande av hur utredningen bedömer kostnaden för den andel av de asylsökande som på grund av dålig information eller av andra skäl kommer att välja att bosätta sig i eget boende i utsatta områden. Enligt uträkningarna kommer denna andel att uppgå till 6 000 personer som inte kommer att ha någon dagersättning utan måste försörja sig på annat sätt. Detta kan i sin tur bidra till ökade kostnader för aktuella kommuner då utebliven dagersättning kan föranleda att en grupp människor helt saknar försörjning.

Länsstyrelsen önskar förtydligande kring vilken myndighet som bär ansvaret för information till de asylsökande som kommer att beröras av förordningsändringen. Ett exempel på vikten av att ha en tydlig ansvarsfördelning mellan aktörer var i samband med införandet av etableringsreformen 2010 och avsaknaden av vem som hade ansvar för socialt stöd. Även erfarenheterna av införandet av exempelvis bosättningslagen visar på vikten av att tydliggöra ansvaret mellan de olika myndigheterna om vem som äger ansvar för en tydlig information.

Länsstyrelsen ser ett bristande barnperspektiv i promemorian i den del då regeringen väljer att konstatera att författningsförändringarna kan komma att sätta barn i utsatta situationer men ingen myndighet får ett tydligt uppsökande ansvar. De uppsökande inslagen i arbetet kommer utan andra tydliga direktiv att belasta kommunerna. Detta innebär även ökade kostnader för de aktuella kommunerna. Det konstateras i förslaget att information kring asylsökandes faktiska bostadsadress är bristande idag. Länsstyrelsen vill påtala vikten av att detta utreds innan införandet av ny lagstiftning då konsekvenserna för utsatta barn kommer kunna bli stora om det inte finns någon insyn i deras situation.

Kapitel 8 Författningskommentarer

Länsstyrelsen vill påtala vikten av att de områden som har fastställts ha socioekonomiska utmaningar och där rätten till dagersättning kommer begränsas för asylsökande, bör undantas för anvisningar enligt bosättningslagen i de områdena.

Kommentarer på Mottagandeutredningen

Länsstyrelsen har ett nationellt uppdrag kring hedersrelaterat förtryck och våld, barn- och tvångsäktenskap och könsstympling. Utifrån detta uppdrag har Länsstyrelsen Östergötland synpunkter på Mottagandeutredningen.

Vid rapportering av det nationella uppdraget kring hedersrelaterat våld och förtryck 2016, lyftes att det till den nationella stödtelefonen för yrkesverksamma inkommit många ärenden rörande asylsökande, och då inte minst utsatta kvinnor och barn. Vi såg redan då ett behov av

en mer omfattande analys av situationen för asylsökande, med fokus på bland annat informationen till nyanlända, hur utsattheten ser ut samt de utsattas behov av stöd och skydd under asylprocessen. I samma återrapportering uppmärksammades också särskilt ensamkommande gifta barn, där vi utifrån samtal till stödtelefonen kunde se att en stor börda ofta lades på barnet att själv berätta om sin utsatthet och hitta vägar för att undkomma förtryck och våld, och att många blev kvar hos sin make.

Länsstyrelsen önskar att mottagandeutredningen tagit ett tydligare grepp kring brister i nuvarande rutiner kring upptäckt av våld samt insatser för att förhindra fortsatt våldsutsatthet bland asylsökande- och hur utredningens förslag ska bidra till en förbättring på området. Vi hade gärna sett att utredningen inhämtat ytterligare underlag kring Migrationsverkets trygghetsboenden för utsatta personer, vad som föranlett placering i dessa och de utsattas erfarenheter. Inte heller finns några uppgifter om hur framför allt våldsutsatta kvinnors och barns situation ser ut generellt under asylprocessen.

Länsstyrelsen anser även att utredningen generellt är i avsaknad av ett barnperspektiv.

Ett samlat första möte med Sverige

Utredningen föreslår att ankomstcenter ska inrättas där asylsökande bland annat ska få grundläggande samhällsinformation. Vi menar att ett betydande fokus här bör läggas på barns och kvinnors rättigheter, utifrån att Sveriges lagstiftning på dessa områden skiljer sig från många andra länders och att barnkonventionen dessutom ska bli lag 2020. En relaterad fråga är hur Sverige kan bli bättre på att säkerställa att även kvinnor och barn som kommer till Sverige på anknytning ska få tillgång till nödvändig information om sina rättigheter.

Förslaget om ankomstcenter som ska samla alla asylsökande väcker också frågor kring hur de ska organiseras på ett sådant sätt att barns och kvinnors trygghet säkras. Vi vet av erfarenhet att det vid asylboenden och i starkt segregerade områden kan förekomma en stark social kontroll av kvinnor och flickor, inte minst ensamstående kvinnor, som vill leva sitt liv på ett sätt som inte är socialt acceptabelt bland personer i deras omgivning.

6.3.2 Samhällsinformation om vägar till boende och arbete

Utredningen föreslår att Migrationsverket ska erbjuda alla asylsökande grundläggande samhällsinformation. Länsstyrelsen Östergötland menar att sådan information bör lägga stor vikt vid rättigheter och skyldigheter, jämställdhet och vad samhället kan erbjuda för stöd för till exempel våldsutsatta. Här kan samverkan ske med ideella organisationer såsom kvinnojourer. Även föräldraskap kopplat till barns rättigheter är ett relevant tema i sådan information. Det är oerhört viktigt att även barn får samhällsinformation med fokus på barns rättigheter och skyldigheter samt att det blir obligatoriskt för vårdnadshavare att låta barnen delta vid sådana informationstillfällen. Information till barn är viktigt inte minst utifrån det utvecklingsarbete som Migrationsverket, Socialstyrelsen och Länsstyrelsen med flera initierade efter rapporten Är du gift? Migrationsverket har bland annat utvecklat en standard för handläggning av ärenden rörande gifta barn, som överhuvudtaget inte berörs i utredningen.

6.3.5 Hälsoundersökningar ska erbjudas i ankomstcenter

Med anledning av utredningens förslag kring hälsoundersökningar vill Länsstyrelsen framhålla vikten av att de som genomför dessa behöver ha kunskap om könsstympning, särskilt i förhållande till barn. Vi saknar generellt ett barnperspektiv avseende hälsoundersökningar och möjlighet till hälsosamtal, där till exempel obligatoriska hälsosamtal för barn skulle kunna övervägas för att fånga upp barns mående och eventuella utsatthet. Här menar Länsstyrelsen att liknande principer som i elevhälsans hälsobesök kan övervägas.

6.5.2 Verksamhet för en strukturerad och meningsfull vardag

Utredningen föreslår att Skolverket i samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting bör få i uppdrag att ta fram riktlinjer om hur verksamheten i ankomstcentret bör organiseras. Länsstyrelsen menar att det är viktigt att även myndigheter med ett tydligt ansvar för barns skydd, stöd och rättigheter finns med i ett sådant uppdrag, såsom Socialstyrelsen och Barnombudsmannen.

6.6 Barnets bästa motiverar förändringar för ensamkommande barn

Utredningen bedömer att principen om barnets bästa motiverar en förbättring av Migrationsverkets hantering när det gäller ensamkommande barn. Förslaget innebär att ensamkommande barn ska få tydlig information om asylprocessen och mottagandet och att Migrationsverket så långt som möjligt ska försäkra sig om att barnet har förstått informationen. Vi menar att barnet inte bara behöver information om själva asylprocessen utan också om barns rättigheter i Sverige, lagstiftning mot äktenskapstvång och könsstympning.

Vi ser också att rutiner kring placering i nätverkshem behöver ses över och att en gedigen uppföljning av sådana placeringar måste ske, utifrån risken att det bland sådana placeringar kan finnas dolda barnäktenskap där till exempel en ensamkommande flicka i själva verket kan visa sig vara formellt eller informellt gift med till exempel en son i nätverksfamiljen.

Länsstyrelsen har under senare år uppmärksammat framför allt ensamkommande flickors stora utsatthet när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck, äktenskapstvång och könsstympning. Detta är något som på ett tydligare sätt behöver lyftas när det gäller mottagandet av ensamkommande barn, hos såväl Migrationsverket som kommunerna. Ett tydligt barnperspektiv behövs i varje steg av mottagandet av ensamkommande barn.

11.6.4 Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män

Utredningen menar att förslaget om obligatoriska ankomstcenter bör förbättra förutsättningarna att upptäcka förekomst av till exempel hedersrelaterat våld. Länsstyrelsen ser inte att detta sker per automatik utan bygger helt på att involverade aktörer har kompetens och rutiner för att upptäcka sådan utsatthet och ge adekvata insatser. I organisering av ankomstcentren och dess verksamhet behövs det också övervägas hur kvinnor och barn kan erbjudas en trygg miljö (till exempel utifrån risken kring social kontroll som nämns ovan) och möjliggöra att samtala med dem enskilt för att de på så sätt har möjlighet att berätta om eventuell utsatthet.

Stor vikt måste läggas vid att utbilda personal och verksamheter knutna till ankomstcentren, kring till exempel orosanmälan av barn som misstänks fara illa, samt att samverkan upprättas med stöd- och skyddsverksamheter för vuxna och barn utsatta för våld, förtryck och andra övergrepp.

Ärendets beredning

I den slutliga handläggningen av detta ärende har förutom undertecknade deltagit: Linda Pergelius Thorbjörnson, chef för enheten för social hållbarhet, Yvonne Thorsson, integrationsutvecklare, Åsa Hedberg integrationssamordnare, Matilda Eriksson, Samordnare och sakkunnig hedersrelaterat våld och förtryck.

Kristina Zetterström

Länsråd

Daniel Larsson

Integrationsutvecklare

Detta yttrande har bekräftats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.